

passions etc. Considering leading directivity operatic creative activity in XXI century, note particularly herone with mystery, find clear unity of operas with ritualism - considering leading directivity in creative activity broadly of recognized operatic master Tan Dun and Isang Young, which have put into european opera (for the first time in histories this genre!) east accumulations straightening the plot and the most scenic behaviour, manners singing with sign of ceremony-ritual bases. The bright certificate of ritualisation in european opera house emerges the rebirths an falsetto singing, which came from depths church-palace ritualism, but in chinese theatre has formed essence expressive quality of sousing to voice.

Key words: *ritual, mystery, passion, opera, music dramaturgy, style in music, music genre.*

УДК 392.8:008

М. В. Кобзар

ДОРОБОК ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ В ГАЛУЗІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГАСТРОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В КОНТЕКСТІ КУЛЬТУРОЛОГІЇ

Стаття присвячена вивченню дослідницьких традицій в сфері побутової культури харчування українського народу в культурологічному контексті. Намічені основні етапи розвитку уявлень про гастрономічну культуру українців протягом останніх двох століть. Показано, що аналіз сучасної української історіографії свідчить про зростаючий науковий інтерес до тематики повсякдення, зокрема до традицій харчування українців, до вивчення соціокультурних змін, що відбуваються в кулінарних практиках сучасності.

Ключові слова: *національна кухня, їжа, кулінарні традиції, гастрономічна культура, повсякденна культура, кулінарні практики, народний побут.*

DOI 10.34079/2226-2849-2019-9-17-22-30

Дослідження та інтерпретація практик повсякдення є одними з найперспективніших галузей сучасного гуманітарного знання. В межах багатьох дисциплін формуються різні підходи до вивчення повсякденної культури, покликані осмислити її феномен, розкрити історичний аспект повсякдення як динамічної системи, виявити закономірності її функціонування. Культурологічні дослідження повсякдення, з одного боку, дають приріст нового знання про цю сферу, а з іншого – змушують по-новому поглянути на співвідношення традиційного та інноваційного в культурогенезі, на процеси самоідентифікації, що виявляється важливим для прояснення загальних питань теорії та історії культури. Кулінарні практики є невід'ємною складовою простору повсякдення. Тому вивчення дослідницьких традицій в сфері опису їжі та її репрезентації в їх культурній, соціальній, етнічній зумовленості є надзвичайно актуальним та надасть змогу зробити аналіз виникнення, функціонування та подальшого поширення гастрономічних норм в різних культурно-історичних умовах.

Тема вивчення концептосфери повсякденної культури та концепту їжі як її структурного елемента досить широко представлена в публікаціях зарубіжних дослідників, таких як Р. Барт, М. Капкан, К. Леві-Строс, В. Лелеко, М. Монтанарі, Ж.-Ф. Ревельта інших. В розвідках вітчизняних науковців проблематика кулінарних традицій розглянута, в основному, в контексті історії, етнографії, фольклористики,

антропології. Виокремлення основних напрямів у дослідженні культурологічного контексту гастрономічної культури в працях українських вчених ієметою даної статті. Наукова новизна полягає у систематизації, виокремленні та вивченні основних напрямів у дослідженні культурологічного контексту гастрономічної культури в працях українських вчених.

Ранні згадки про повсякденну культуру українського народу з'являються наприкінці XV – на початку XIX століть та мають фрагментарний, описовий характер. Цей період можна вважати етапом накопичення фактографічних даних про побут та кулінарні традиції українців.

У другій половині XIX століття починається формування дослідницького інтересу до народного побуту та їжі. В ці часи територія України була поділена між Російською та Австрійською імперіями, урядова політика яких була спрямована на культурну уніфікацію та не сприяла розвитку національних культур. Українська культура того часу була простором, де перехрещувалися різноспрямовані тенденції і впливи російської, німецької, польської та інших культур, які відзначали життя дворянства та міського населення, а в селянстві зберігалися традиційні основи буття. Відповідно на політику уніфікації стало зростання рівня самосвідомості українців, консолідація національно свідомих сил інтелігенції для вирішення проблеми збереження самобутності національної культури. Під впливом ідей романтизму розгортався рух, який був орієнтований, зокрема, на дослідження і пізнання історії, традицій, фольклору, побуту свого народу з метою усвідомлення його специфіки, сутності та сенсу існування.

З іншого боку, уряди обох імперій не допускали українських діячів проявити себе в галузі політики, економіки, освіти, в державних установах тощо. І тому науковці намагалися активізуватися в культурі минулого. Внаслідок цих процесів у 50-70-х роках XIX століття з'являються перші наукові публікації, в яких узагальнюється народознавчий опис побуту українців. Тому і проблеми повсякденної культури у вітчизняній науці тісно пов'язані з дослідженнями традиційної національної культури, народного фольклору, епосу й етнографії. Саме в цьому напрямі описані повсякдення і кухня як її частина І. Забеліним, Д. Зеленіним, С. Максимовим, П. Чубинським, І. Шмельовим та іншими вченими другої половини XIX – початку XX століття.

Величезний внесок у дослідницькі традиції кулінарної культури зробили діячі Російського географічного товариства, створеного ще раніше, у 1845 р., діяльність якого поширювалася також і на українські землі. Дослідники товариства склали першу етнографічну програму, що охоплювала всі важливі елементи побутової культури народів Російської імперії. Праці в межах цієї програми містять цінні дані стосовно традиційної культури харчування українців. Крім того, відомості про народну їжу почали публікуватися у літературно-історичних журналах та газетах, у спеціальних журналах з етнографії, у статистичних збірках на Київщині, Чернігівщині, Харківщині.

Народознавчі дослідження проводилися в цей період в етнографічних розвідках видатними українськими вченими – публіцистом, педагогом, відомим суспільним діячем М. Костомаровим; археологом, етнографом, одним із засновників української історіографії В. Антоновичем. Дослідник Федір (Хведор) Вовк вивчав антропологію й етнографію українців і слов'янзагалом. У написаних ним «Студіях з української етнографії та антропології» [7] міститься цікавий в контексті теми цього дослідження розділ 7 «Пожива», в якому український вчений детально зупинився на огляді вживання населенням України різних страв (м'ясних, рибних, мучних тощо), солі, диких трав, тютюну та напоїв, крім того, ним розглянуті особливості кулінарних традицій в окремих регіонах – на Полтавщині, Чернігівщині, Волині, Київщині,

Херсонщині, Катеринославщині, Закарпатті. Автор доходить висновку, що в «Україні, як і взагалі в усіх краях схожих з нею фізичними умовами, страва була в старовину переважно м'ясна, і тільки вже потім, потрохи, вона стала головним чином рослинна» [7, с. 82], пояснюючи це розвитком мисливства у давні часи, а в подальшому – перевагою хліборобства, та, як наслідок, рослинної поживи у всіх суспільних класах. «В теперішній час українські селяни, – та й козаки, – їдять м'ясо, власне кажучи, тільки на різдвяні та великодні свята (коли колять свиней та поросят), та ще в які-небудь виключно урочисті дні і зовсім не завше в неділю» [7, с. 83]. Також Ф. Вовк написав розділ до 2-го тому двотомної енциклопедії «Український народ в його минулому та сучасному» [25], теж присвячений антропологічним та етнографічним особливостям українців. Він зупиняється на описах матеріальної культури народу України, описує народну їжу, вказує на регіональні відмінності кухні, робить спробу аналізу харчування з точки зору типології.

Таким чином, кухня в цей час розглядається як елемент матеріальної культури українського народу, причому акцент робився на регіональних кулінарних відмінностях. Так, в 1860 році вийшла публікація етнографа М. Маркевича «Звичаї, повір'я, кухня й напої «малоросіян» [15]. Великий за обсягом кулінарний розділ цієї книги вважається першим систематизованим джерелом про народну їжу. Тут подано близько сотні рецептів страв та напоїв українців, які були типовими для населення в той історичний період. Автор показав також особливості вживання їжі під час різних календарних свят та обрядів.

М. Сумцов, видатний етнограф, зробив величезний внесок у проблематику дослідження харчування українців, зібравши й видавши свої праці з етнографії й історії культури Слобідської України (кінець XIX – початок XX століть) [22; 23]. Його колеги по Харківському університету – Д. Міллер (краєзнавець, бібліотекар, історик Слобідського краю) та Д. Багалій (історик, суспільний і політичний діяч, професор і ректор Імператорського Харківського університету) – займалися близькою проблематикою, видавши кілька фундаментальних праць з історії, народних звичаїв і побуту Слобожанщини [3].

У 1855 році у «Полтавських губернських відомостях» вийшла стаття Акіма Канієвського «Народна їжа в Золотоніському повіті», де показані особливості столу селян України. Автором наголошено, що їжа українців віддзеркалює прояви соціальної нерівності у тогочасному суспільстві. Ця праця визнається як одна з ранніх спроб висвітлення специфіки харчування українського народу.

Степан Ніс, етнограф та лікар, зібрав багатий етнографічний матеріал про повсякденне життя українців, про традиційне харчування населення Полтавщини та півдня Чернігівщини. Відомості він систематизував у збірці «Поварство Українське» (1854 р.) [16]. Праця вміщує перелік різноманітних пісних та скоромних, гарячих та холодних страв, багатьох видів напоїв та меду, а також технологій їх приготування та репрезентації.

Про харчування гуцулів йдеться у статтях Б. Заклинського «Народна пожива у Косівському повіті» [9], А. Онищука «Народна пожива в Наддніпрянському повіті» [19] та інших дослідників. Також інформація про побут та їжу гуцулів, лемків та бойків міститься у працях В. Пашницького, Я. Фальковського, І. Франка, у дослідженнях польських етнографів та істориків.

На початку XX ст. вийшли у світ статті В. Гнатюка «Народна пожива і спосіб її приправи у Східній Галичині» (1899 р.), «Народна пожива в Галичині», «Народна пожива на Бойківщині» (1906 р.) [17], в яких автор розглядає різні види страв, зокрема страви святкової кухні, а також класифікує їжу за характером харчових продуктів.

Кулінарні традиції центральної України в цей період вивчалися, в основному, в археологічному й етнографічному контексті, тому фундаментальних культурологічних праць з проблематики написано не було. Збереглися усні й письмові збірки кулінарних рецептів, які дотепер вивчаються й широко використовуються у побутовій сфері, в рестораних і туристичних практиках.

Політичні, економічні й соціальні процеси, що відбувалися на території України в перші роки Радянської влади, не сприяли розвитку наукової думки, у тому числі й в галузі культури повсякдення й побуту. Відродження інтересу до національної культурної спадщини й до кухні в тому числі починається приблизно в 50-ті роки минулого сторіччя. Саме в цей час настає період хрущовської «відлиги», десталінізації та деякої лібералізації духовного життя в Україні, починається нова хвиля «українізації». Так, Л. Артюх були опубліковано кілька робіт історико-етнографічного плану (70-ті роки). У своїй монографії «Українська народна кулінарія» [1] авторка зробила акцент на традиційні українські страви, що подаються в різні періоди життя народу (обрядова, церемоніальна, щоденна, святкова трапеза). Інша праця за назвою «Звичаї українців у народному календарі» [2] повідомляє читачам детальні рецепти народних страв відповідно до календарних свят річного циклу. У 1979 році Т. Гонтар була видана монографія «Народне харчування українців Карпат» [8], в якій розглядається проблема харчування гірського населення Карпатського регіону, подається опис видів продуктів, страв та напоїв. Цінний етнографічний матеріал про харчування буковинців містять праці історика та етнографа Г. Кожолянка [10].

Наприкінці 80-х років відбуваються зміни в політичному, духовному, культурному житті українців. Українська інтелігенція в роки «гласності» на перший план висувала питання захисту національної культури, повернення історично-культурної спадщини в її повному обсязі. Згодом, в 90-х роках, після набуття незалежності в Україні знову активізувались дослідження національної культури, зокрема її повсякденного типу. Пожвавлення інтересу до побуту, звичаїв, кухні українського народу знайшло відображення в низці кулінарних книг, довідників та підручників. Видані великими тиражами, вони віддзеркалюють наявну тенденцію зацікавлення читачів таким культурним явищем, як гастрономія. В них національна кухня постає не тільки як зведення даних по обробці продуктів харчування та приготуванню страв, а й розглядається в історичному та регіональному контексті. Окремо можна виділити видання, присвячені кулінарним практикам українських козаків—унікального соціального прошарку, який мав славетну історію, насичену подвигами, гумором, звичаями. Козацький побут та кухня стали об'єктами багатьох досліджень. Зокрема, упорядники Я. Мельничук та Б. Карабін надрукували у 1994 році об'ємну збірку «Козацькі страви» [11], де йдеться не тільки про кулінарні традиції українських козаків, а й про їх побутові звичаї, традиції тощо. Збірки рецептур з приготування страв національної кухні є своєрідними художніми текстами, які трактуються як культурна подія. Отже, кропітка праця вчених по збиранню, переробці та виданню рецептів страв української кухні становить за мету не тільки висвітлення та збереження культурної пам'яті народу України, але й визначення його національної ідентичності через унікальність такого важливого контексту повсякденної культури, як кулінарні традиції.

В цей же час на пострадянському просторі з'явився цілий ряд книг в популярній серії «Кулінарне мистецтво народів світу». Ці друковані видання містять опис рецептів, кулінарних прийомів, технологій готування їжі, культури харчування окремих народів, включаючи українську, російську, польську кухню.

Сучасні українські дослідники розглядають феномен кухні як невід'ємну

частину повсякденної культури, розвиваючи на національному матеріалі теоретичні засади закордонних дослідників. А вже з середини ХХ століття в світовій гуманітаристиці з'являється багато праць, присвячених такому поняттю, як «культура повсякдення». Зарубіжні вчені (Ж. Бодріяр, Ф. Бродель, Н. Еліас, В. Лелеко, А. Лефевр та інші) в своїх фундаментальних дослідженнях здійснюють аналіз структурних частин концептосфери повсякдення в культурологічному ракурсі. Отже, концепт «їжа» як елемент простору повсякденної культури став предметом досліджень і українських науковців (М. Борисенко [5], О. Кравець [12], О. Кувеньова [13], В. Маланчук [14], В. Наулко [17], В. Панченко [20] та інші).

Увага частини вітчизняних авторів присвячена гастрономічній культурі українців у минулий, радянський період. Так, М. Борисенко у статті «Побут міських мешканців України в 30-х роках ХХ ст.» [5] детально зупиняється на головних сторонах народного побуту українців – мешканців крупних міст, а також розповідає про культуру їжі в цей період. Наголошено, що основний раціон харчування робітників в цей історичний період «складався з обідів у їдальнях, а домашнє приготування їжі обмежувалося лише перекусками» [5, с. 13].

В роботі О. Брайченко досліджується історія кулінарних традицій українського народу в період 20-30-тих років ХХ століття [6]. Висвітлюються проблеми харчування міського та сільського населення в складних тогочасних політичних і економічних умовах. Так, «для селян звичними лишалися страви з давньою історією з особливим значенням хліба та молочних продуктів» [6, с. 112], а для містян великого значення набувають заклади громадського харчування.

За останнє десятиріччя українськими істориками, етнографами, соціологами, культурологами накопичений величезний фактографічний матеріал з історії та теорії повсякдення, що відбилося у низці спеціальних публікацій, кількох монографіях, у випуску серійних видань («Структури повсякденності», «З історії повсякденного життя в Україні»), у матеріалах науково-практичних конференцій тощо. «Виокремилися певні тематичні пріоритети у загальній проблематиці повсякдення: матеріальні структури (житло, одяг, харчування); соціально-культурний простір буденності (дозвілля, відпочинок, святкові звичаї); питання девіантної поведінки і аномалій суспільного життя» [24, с. 8]. Філолог Л. Борис простежує в динаміці лексику їжі та напоїв в говірках певного регіону України, стверджуючи, що «культурологічний аспект дослідження лексичної системи говірок наразі є пріоритетним, оскільки відповідає проблемі «мова – мислення – культура»» [4, с. 8]. Соціолог В. Ніколенко вивчає соціологічні аспекти харчування, виявляє специфіку української кухні, зумовлену глобалізаційними змінами [18].

Але треба зауважити, що за останні роки були написані нечисленні наукові статті, захищені всього кілька дисертацій з проблематики вивчення кулінарних традицій та їх культурологічних інтерпретацій. Зокрема культуролог О. Плюта предметом свого дослідження зробила національну кухню та ті чинники, які зумовили її трансформацію в сучасному світі. Дослідниця дійшла висновку, між іншим, що «національна кухня, кулінарія <...> формуються протягом тривалого культурно-цивілізаційного періоду, а тому досить стійко втримують століттями сформований багатий матеріал, який є підставою для виокремлення аксіологічно-сміслових, міфологічних, релігійних <...> перспектив і преференцій національної культури. Харчовий код культури може стати одним із базових, а їжа – набувати ціннісно-символічних конотацій, стаючи номінатором традиційних культурних цінностей та навіть джерелом метафоричної інтерпретації різних соціокультурних явищ» [21, с. 169–170]. Г. Вишневська, фахівець з культурології, вивчає гастрономію у контексті

гостинності та розвитку вітчизняного та міжнародного туризму.

Таким чином, кулінарні традиції, їх походження, класифікація, ідентифікація розглядаються вченими в контексті історичних, етнографічних і соціологічних практик. Добутки в цих галузях знань сприяли розвитку культурологічного напрямку дослідження теми національної кухні.

Виявлено, що проблеми культури повсякдення у вітчизняній науці тісно пов'язані з народознавчими розвідками. За підсумками проведеної роботи з'ясовано, що в українській науковій традиції у вивченні національної гастрономічної культури спостерігається кілька періодів.

Період формування дослідницького інтересу до побуту та їжі як частини народної культури припадає на другу половину XIX–початок XX століть та характеризується дослідженням зазначеного предмета в нерозривному зв'язку з описом народних традицій загалом. Значний внесок в опис народного побуту та кухні зробили українці – діячі Російського географічного товариства; заслуговують на увагу праці слобожанських вчених та науковців, які вивчали культуру населення на західноукраїнських землях. Хоча переважній більшості робіт властива описовість, увага до рецептурної та обрядової сторони кулінарії, але вони мають величезне значення як фіксація емпіричного та історичного аспектів культури українського народу через призму його кулінарних звичок.

50-80-ті роки минулого століття – це наступний етап наукових розвідок, коли після тривалої перерви відновився інтерес науковців до народного побуту і кухні.

Третій період охоплює складні часи кінця XX століття. Відбувається розбудова нової держави, ускладнюються соціальні, духовні, культурні процеси, тому дослідження в сфері культурологічних інтерпретацій національної кухні проводилися в незначній мірі. Увага приділяється складанню збірок гастрономічних рецептів та куховарських книг, які виступають як культурне явище, покликане висвітлити та зберегти традиційні кулінарні практики.

На сучасному етапі наукові пошуки стосуються, головним чином, вивчення побутової сторони життя українців, зокрема харчування в певні історичні періоди, а також філологічних, соціологічних, антропологічних, історичних та інших аспектів розвідок у кулінарній сфері. Існуючі наукові праці досліджують розвиток народного харчування, сучасний стан національної кухні та її трансформацію, використання гастрономії в туризмі тощо, але саме культурологічних досліджень гастрономічного коду українців небагато. Вивчення культурно-символічного змісту їжі сприяє більш глибокому розумінню національної ідентичності і впливу кулінарних традицій на поетику української культури. Перспектива розвідок полягає у подальшому аналізі добутку українських науковців та дослідженні культурологічного аспекту гастрономічних норм культури.

Список використаної літератури

1. Артюх Л. Ф. Українська народна кулінарія: історико-етнографічне дослідження / Л. Ф. Артюх. – Київ : Наукова думка, 1977. – 160 с. ; Artiukh L. F. Ukrainiska narodna kulinariia: istoryko-etnohrafichne doslidzhennia / L. F. Artiukh. – Kyiv : Naukova dumka, 1977. –160 s.
2. Артюх Л. Ф. Звичаї українців у народному календарі / Л. Ф. Артюх. – Київ : Балтія-Друк, 2012. – 223 с. ; Artiukh L. F. Zvychai ukrainsiv u narodnomu kalendari / L. F. Artiukh. – Kyiv : Baltiia-Druk, 2012. – 223 s.
3. Багалеї Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования (с 1655-го по 1905-й год) : историческая монография / Д. И. Багалеї, Д. П. Миллер. – Харьков, 1905. – Т. 1 : XVII–XVIII века. – 569 с. ; Bagaley D. I. Istoriya goroda Kharkova za 250 let

ego sushchestvovaniya (s 1655-go po 1905-y god) : istoricheskaya monografiya / D. I. Bagaley, D. P. Miller. – Kharkov, 1905. – Т. 1 : XVII–XVIII veka. – 569 s.

4. Борис Л. М. Динаміка тематичної групи лексики їжі та напоїв у буковинських говірках : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Людмила Миколаївна Борис; Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2015. – 330 с. ; Borys L. M. Dynamika tematychnoi hrupy leksyky yizhi ta napoiv u bukovynskykh hovirkakh : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 / Liudmyla Mykolaivna Borys; Chernivetskyi nats. un-t im. Yu. Fedkovycha. – Chernivtsi, 2015. – 330 s. ;

5. Борисенко М. В. Побут міських мешканців України в 30-х роках ХХ ст. / М. В. Борисенко // Етнічна історія народів Європи. – 2008. – Вип. 24. – С. 12–18 ; Borysenko M. V. Pobut miskyykh meshkantsiv Ukrainy v 30-kh rokakh XX st. / M. V. Borysenko // Etnichna istoriia narodiv Yevropy. – 2008. – Vyp. 24. – S. 12–18

6. Брайченко О. Культура харчування українців у 1920–1930-х рр. : тенденції та зміни / О. Брайченко // Етнічна історія народів Європи. – 2017. – Вип. 53. – С. 107–114 ; Braichenko O. Kultura kharchuvannia ukraintsiv u 1920–1930-kh rr. : tendentsii ta zminy / O. Braichenko // Etnichna istoriia narodiv Yevropy. – 2017. – Vyp. 53. – S. 107–114

7. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології / Хв. Вовк. – Прага : Український громадський видавничий фонд, 1928. – 354 с. ; Vovk Khv. Studii z ukrainskoi etnografii ta antropologii / Khv. Vovk. – Praha : Ukrainyskyi hromadskyi vydavnychy fond, 1928. – 354 s

8. Гонтар Т. О. Народне харчування українців Карпат / Т. О. Гонтар. – Київ : Наукова думка, 1979. – 138 с. ; Hontar T. O. Narodne kharchuvannia ukraintsiv Karpat / T. O. Hontar. – Kyiv : Naukova dumka, 1979. – 138 s.

9. Заклинський І. Народна пожива у Косівському повіті / І. Заклинський // Матеріали до української етнології. – Львів, 1918. – Т. XVIII. – С. 41–48 ; Zaklynskyi I. Narodna rozhyva u Kosivskim poviti / I. Zaklynskyi // Materialy do ukrainskoi etnologii. – Lviv, 1918. – Т. XVIII. – С. 41–48.

10. Кожолянко Г. К. Духовна культура українців Буковини / Г. К. Кожолянко. – Чернівці : Прут, 2007. – 404 с. ; Kozholianko H. K. Dukhovna kultura ukraintsiv Bukovyny / H. K. Kozholianko. – Chernivtsi : Prut, 2007. – 404 s.

11. Козацькі страви / упоряд. Я. Мельничук, Б. Карабін. – Львів : Край, 1994. – 102 с. ; Kozatski stravy / uporiad. Ya. Melnychuk, B. Karabin. – Lviv : Krai, 1994. – 102 s.

12. Кравець О. М. Сімейний побут і звичаї українського народ : іст.-етногр. нарис / О. М. Кравець. – Київ : Наук. думка, 1966. – 198 с. ; Kravets O. M. Simeinyi pobut i zvychai ukrainskoho narod : ist.-etnohr. narys / O. M. Kravets. – Kyiv : Nauk. dumka, 1966. – 198 s.

13. Кувеньова О. Ф. Громадський побут українського селянства / О. Ф. Кувеньова. – Київ : Наук. думка, 1966. – 135 с. ; Kuvenova O. F. Hromadskyi pobut ukrainskoho selianstva / O. F. Kuvenova. – Kyiv : Nauk. dumka, 1966. – 135 s.

14. Маланчук В. А. Побут українців у дослідженнях Володимира Гнатюка / В. А. Маланчук // Народна творчість та етнографія. – 1973. – № 2. – С. 28–34 ; Malanchuk V. A. Pobut ukraintsiv u doslidzhenniakh Volodymyra Hnatiuka / V. A. Malanchuk // Narodna tvorchist ta etnografiia. – 1973. – № 2. – S. 28–34

15. Маркевич Н. А. Обычай, поверья, кухня и напитки малороссиян: извлечено из нынешнего народного быта / Н. А. Маркевич. – Киев : Тип. И. и А. Давиденко, 1860. – 171 с. ; Markevich N. A. Obychai, poverya, kukhnya i napitki malorossiyan: izvlecheno iz nyneshnego narodnogo byta / N. A. Markevich. – Kiev : Tip. I. i A. Davidenko, 1860. – 171 s.

16. Наукові архівні фонди рукописних матеріалів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Рильського НАН України. – Ф. 2. – Од. зб. 11. –

95 Ark. ; Naukovi arkhivni fondy rukopysnykh materialiv Instytutu mystetstvoznavstva, folklorystyky ta etnologii im. M.Rylskoho NAN Ukrainy. – F. 2. – Od. zb. 11. – 95 Ark.

17. Наулко В. І. Культура і побут населення України / В. І. Наулко, Л. Ф. Артюх, В. Ф. Горленко. – Київ : Либідь, 1993. – 255 с. ; Naulko V. I. Kultura i pobut naseleennia Ukrainy / V. I. Naulko, L. F. Artiukh, V. F. Horlenko. – Kyiv : Lybid, 1993. – 255 s.

18. Ніколенко В. В. Гастрономічні детермінанти суспільного життя: соціологічний вимір : автореф. дис. ... докт. соціол. наук : спец. 22.00.01 / Вадим Вікторович Ніколенко ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2015. – 33 с. ; Nikolenko V. V. Nastronomichni determinanty suspilnoho zhyttia: sotsiolohichni vymir : avtoref. dys. ... dokt. sotsiol. nauk : spets. 22.00.01 / Vadym Viktorovych Nikolenko ; Kharkiv. nats. un-t im. V. N. Karazina. – Kharkiv, 2015. – 33 s.

19. Онищук А. Народна пожива в Наддніпрянському повіті / А. Онищук // Матеріали до української етнології. – Львів, 1918. – Т. XVIII. – С. 37–41 ; Onyshchuk A. Narodna pozhyva v Naddvirnianskim poviti / A. Onyshchuk // Materialy do ukrainskoi etnologii. – Lviv, 1918. – Т. XVIII. – С. 37–41

20. Панченко В. Г. Українське національне харчування: минуле і майбутнє. Уроки здоров'я / В. Г. Панченко.– Дніпропетровськ : Герда, 2009. – 234 с. ; Panchenko V. H. Ukrainske natsionalne kharchuvannia: mynule i maibutnie. Uroky zdorovia / V. H. Panchenko.– Dnipropetrovsk : Herda, 2009. – 234 s.

21. Плюта О. П. Трансформація національної кухні в умовах соціокультурних змін : дис. ... канд. культурології : 26.00.01 / Олена Павлівна Плюта; Київський нац. ун-т культури і мистецтв. – Київ, 2018. – 207 с. ; Pliuta O. P. Transformatsiia natsionalnoi kukhni v umovakh sotsiokulturnykh zmin : dys. ... kand. kulturolohii : 26.00.01 / Olena Pavlivna Pliuta; Kyivskiy nats. un-t kultury i mystetstv. – Kyiv, 2018. – 207 s.

22. Сумцов Н. Ф. Культурные переживания. [Исследование о южно-русском фольклоре с привлечением фольклорного материала всех славянских, а также арийских народов] / Н. Ф. Сумцов. – Киев : Изд. редакции журн. «Киевская старина», 1890. – 406 с. ; Sumtsov N. F. Kulturnye perezhivaniya. [Issledovanie o yuzhno-russkom folklore s privlecheniem folklornogo materiala vsekh slavyanskikh, a takzhe ariyskikh narodov] / N. F. Sumtsov. – Kiev : Izd. redaktsii zhurn. «Kievskaya starina», 1890. – 406 s.

23. Сумцов Н. Ф. Хлеб в обрядах и песнях / Н. Ф. Сумцов. – Харьков : Тип. М. Ф. Зильберберга, 1885. – 140 с. ; Sumtsov N. F. Khleb v obryadakh i pesnyakh / N. F. Sumtsov. – Kharkov : Tip. M. F. Zilberberga, 1885. – 140 s.

24. Удод О. Історія повсякденності як провідний напрям української історіографії / О. Удод // Краєзнавство. – 2010. – № 3. – С. 6–9 ; Udod O. Istoriiia povsiakdennosti yak providnyi napriam ukrainskoi istoriohrafii / O. Udod // Kraieznavstvo. – 2010. – № 3. – С. 6–9.

25. Украинский народ в его прошлом и настоящем : [в 2-х т.] / под ред. Ф. К. Волкова и др. – Санкт-Петербург : Тип. т-ва «Общественная Польза», 1916. – Т. 2. – 404 с. ; Ukrainskiy narod v ego proshlom i nastoyashchem : [v 2-kh t.] / pod red. F. K. Volkova i dr. – Sankt-Peterburg : Tip. t-va «Obshchestvennaya Polza», 1916. – Т. 2. – 404 s.

Стаття надійшла до редакції 16.03.2019

M. Kobzar

**THE WORKS OF NATIONAL SCIENTISTS IN THE FIELD OF
GASTRONOMIC CULTURE RESEARCH TO DEAL WITH
CULTUROLOGY CONTEXT**

The article is devoted to study research traditions in the sphere of everyday culture and the Ukrainian people food in a culturological context. The research methodology is based on historical-comparative, biographical, logical-analytical, diachronic methods which made it possible to clarify the features of the formation and development of ideas about the gastronomic culture of Ukrainians throughout the last two centuries. The first attempts of complex studying of everyday culture and food as its constituent part coincide with early works of ethnographers and historians, to be researchers of the Ukrainian life style and cuisine in different regions of the country. The next stage is characterized by revival of scientific search in the field national life after a long break. The analysis of a modern Ukrainian historiography confirms the growing scientific interest to everyday subject, in particular to food traditions of Ukrainians, to studying the sociocultural changes taking place in the modern culinary practices.

Much attention is paid to the compilation of collections of gastronomic recipes and cookbooks. It is shown that the goal of collecting recipes of national cuisine is not only highlighting and maintaining of the Ukrainian people's cultural memory, but also determination of its national identity through the uniqueness of such an important context of everyday culture as culinary traditions. The cookery acts as a cultural component in which realities of culture of the people are reflected; it acts as a factor of determination of nation identity. The analysis of Ukrainian scientists' works showed that problems of everyday culture occurrence in native science are closely connected with ethnological researches, with studying of folk life in general and food in particular. Culinary traditions, their origin, classification, identification are considered by researchers in the context of historical, ethnographic and sociological the sociological practices. Achievements in these fields of knowledge contributed to the development of the culturological direction in national cuisine research.

It is revealed that the existing scientific works explore the development of national food, the current state of the ethnic cuisine and its transformation, the use of gastronomy in tourism and so on, but it is a few culturological researches of the gastronomic code of Ukrainians. The study of the food cultural and symbolical content contributes deeper understanding of national identity and the influence of culinary traditions on the poetics of the Ukrainian culture.

Key words: *national cuisine, food, culinary traditions, gastronomic culture, everyday culture, culinary practices, folk life.*